Směrnice pléna Nejvyššího soudu ze dne 2. 6. 1959, Pls 3/59

Číslo: 43/1959

Právní věta:

K výkladu zákona ze dne 17. dubna 1958 č. 15/1958 Sb., o změně předpisů upravujících osvojení.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 02.06.1959

Spisová značka: Pls 3/59

Číslo rozhodnutí: 43

Číslo sešitu: 7

Typ rozhodnutí: Směrnice

Hesla: Osvojení

Předpisy:

Druh:

Sbírkový text rozhodnutí:

Podle zásad naší Ústavy je rodina základnou rozvoje národa. Stát poskytuje rodině ochranu, pečuje o její zdravý rozvoj, podporuje rodiny s více dětmi a dětem zaručuje zvláštní péči a ochranu v zájmu národního celku (§§ 10, 11 Ústavy z 9. května 1948).

Tyto základní zásady našeho práva jsou provedeny v zákonu v právu rodinném i v dalších zákonných ustanoveních. V přítomné době byly výrazně uplatněny zákonnými opatřeními, jež směřují ke zvýšení životní úrovně a jsou určena hlavně ku prospěchu dětí a rodin s více dětmi.

Převážná většina našich dětí žije a prospívá v řádném výchovném prostředí u svých rodičů, jimž hospodářský rozvoj našeho státu umožňuje, aby dětem poskytli dobrou a všestrannou péči v i socialistickou rodinnou výchovu, která spolu s kolektivní výchovou ve školách a organizacích mládeže zaručuje zdárný růst a vývoj dětí v nového socialistického člověka.

Stát však má na zřeteli zdárný růst a vývoj i těch dětí, jež nemají rodičů, nebo kterým z různých jiných důvodů se řádné rodičovské péče nedostává. I u těchto dětí, zejména pokud jsou v útlém předškolním věku, je možno v našich podmínkách zajistit dobrou rodinnou péči i výchovu, neboť při vzrůstající životní úrovni pracujících a prohlubování socialistické morálky a socialistického způsobu života je mnoho občanů, kteří mohou dětem, jež toho potřebují, poskytnout dokonalou péči, a domáhají se toho, aby mohli přijmout takové děti do své rodiny natrvalo se všemi důsledky, jako děti vlastní (srov. důvodovou zprávu k zákonu č. 15/1958 Sb.

Za tohoto stavu ukázala se nutnost rozvinout dosavadní institut osvojení upravený v zákoně o právu

rodinném v tom smyslu, aby vztahy osvojeného dítěte k nové rodně a všem jejím příslušníkům v každém směru byly co nejvíce utuženy a zpevněny.

Tento zájem společnosti uspokojuje zákon č. 15/1958 Sb., o změně předpisů upravujících osvojení.

Při provádění tohoto zákona v praxi soudů vyskytly se otázky, jež soudy řešily někdy různým způsobem, nejednotně a v některých případech i na úkor vlastního účelu zákona.

Proto Nejvyšší soud po průzkumu provedeném za součinnosti lidových a krajských soudů vydává k zajištění jednotného výkladu zákona č. 15/1958 Sb. podle § 26 zák. o organizaci soudů tyto směrnice:

I.
Osvojení po změně předpisů.

Vedle osvojení podle dosavadních předpisů (§ 63 odst. 1 zák. o právu rod.) bylo zavedeno ustanovením 2. odstavce § 63 zák. o právu rod. osvojení nového druhu. Podle této nové úpravy osvojenec vystupuje zcela z právního svazku dosavadní rodiny se všemi důsledky a vůči osvojitelům i jejich příbuzným má ve všech směrech postavení, jaké by mělo vlastní dítě osvojitelů.

Ježto je nyní možno osvojit nezl. dítě buď s účinky podle ustanovení § 63 odst. 1 zák. o právu rod., nebo s účinky podle ustanovení § 63 odst. 2 téhož zákona, je povinností soudu, aby podle ustanovení § 7 o. s. ř. v řízení o návrzích na osvojení účastníky řádně použil, rozdíl v obou druzích osvojení jim důkladně vysvětlil a v protokole uvedl, že se tak stalo. Pak teprve bude bezpečně patrno, kterého druhu osvojení se žadatelé domáhají a zda s tímto druhem osvojení rodiče, příp. jiní zákonní zástupci dítěte souhlasí.

Bude-li se žadatel domáhat osvojení jen určitého druhu, např. osvojení podle § 63 odst. 2 zák. o právu rod., nemůže soud vyslovit osvojení jiného druhu, tedy v daném případě osvojení podle § 63 odst. 1 zák. o právu rod. Má-li soud za to, že vyslovení požadovaného druhu osvojení by nebylo ku prospěchu dítěte a společnosti, návrh na osvojení zamítne, pokud by ovšem žadatel po poučení svůj návrh nezměnil.

Má-li být osvojeno dítě, které se narodilo neprovdané matce a jehož otec dosud zjištěn nebyl, bude podstatný rozdíl v postupu soudu při osvojení podle § 63 odst. 1 zák. o právu rod. proti osvojení podle § 63 odst. 2 téhož zákona. Při osvojení podle odst. 1 bude i nadále zájem na zjištění otcovství k dítěti. Je tu totiž třeba znát oba rodiče dítěte již proto, že mají vůči osvojenci podpůrnou vyživovací povinnost podle § 68 odst. 2 zák. o právu rod., pokud osvojení trvá. Kromě toho může soud z důležitých důvodů poměr vzniklý osvojením tohoto druhu zrušit (§ 69 odst. 1 zák. o právu rod. a pak oběma rodičům vznikne vyživovací povinnost v plné míře. Je také vhodné, aby otcovství k dítěti bylo zjištěno ještě před vyslovením osvojení proto, aby nebyly obtíže při zjišťování otcovství po dlouhé době. Soud však přihlédne ke zvláštnostem konkrétního případu a nebude trvat na zjištění otcovství před rozhodnutím o osvojení, např. tam, kde žaloba o zjištění otcovství nemůže být včas podána proto, že otec dítěte není znám třeba z toho důvodu, že matka dítěte jej nechce nebo nemůže uvést. Naproti tomu při osvojení podle § 63 odst. 2 zák. o právu rod. je situace podstatně jiná. Při tomto druhu osvojení nemají rodiče dítěte ani podpůrnou vyživovací povinnost za trvání osvojení, které nadto nemůže být zrušeno [§ 69 a) zák. o právu rod.]. Proto není zájmu na tom, aby otec dítěte byl zjištěn. Naopak případným soudním řízením o žalobě na zjištění otcovství proti určitému muži by mohl být i narušen účel sledovaný zákonem č. 15/1958 Sb.

Účelem osvojení je poskytnout dítěti řádnou výchovu a všestrannou péči, které se dítěti může dostat především v socialistické rodině založené na manželském svazku. Proto při rozhodování o osvojení je nutno dávat přednost těm osvojitelům, kteří jsou manžely, neboť jejich rodinu osvojené dítě doplní a

bude vyrůstat v přirozeném prostředí. Při úplném osvojení podle § 63 odst. 2 zák. o právu rod. budou oba osvojitelé zapsáni v matrice místo rodičů osvojence.

Vyskytnou se ovšem případy, kdy osvojitel bude pouze osoba jediná. Pokud touto osobou bude manžel matky dítěte, anebo manželka otce dítěte, nebude zápis do matriky osvojitele (osvojitelky) místo rodičů činit potíží. Do matriky bude zapsán osvojitel na místo otce nebo osvojitelka na místě matky. Druhý rodič, tj. manžel osvojující osoby, zůstane v matrice vyznačen jako otec, příp. jako matka dítěte.

Zvláštní situace nastane, bude-li žádat o osvojení dítěte jediná osoba, která není manželem matky nebo manželkou otce dítěte. V takových případech bude třeba před rozhodnutím o osvojení především uvážit, zda tato jediná osoba může vůbec a natrvalo poskytnout osvojenému dítěti to rodinné prostředí, které zákon vyžaduje. Dojde-li soud k závěru, že tomu tak bude, což může být např. tehdy, chce-li dítě osvojit osamělá žena, musí soud dále uvažovat, zda není v takovém případě spíše v zájmu dítěte osvojení pouze podle ustanovení § 63 odst. 1 o právu rod., než osvojení podle ustanovení § 63 odst. 2 o právu rod. ženou bude totiž osvojitelka zapsána do matriky sama místo obou rodičů dítěte. Podle matrikového stavu bude pak osvojenec dítětem ženy, zpravidla neprovdané, jehož otec nebude znám. Kromě toho v tomto případě by takto osvojené dítě ztratilo zcela nárok vůči svému otci na podpůrnou výživu ať za života osvojitelky, nebo po její smrti. Zcela nepřirozený stav by vznikl tehdy, kdyby soud povolil osvojení dítěte podle § 63 odst. 2 zák. o právu rod. jen mužem. Pak by v matrice byl tento muž zapsán sám místo obou rodičů dítěte a podle matriky by tak dítě mělo jen otce a žádnou matku.

Stejných zásad nutno použít i při rozhodování o návrhu podle čl. III zák. č. 15/1958 Sb. na dodatečný zápis osvojitelů (osvojitele) v matrice místo rodičů.

Jsou však i případy, kdy jeden z původních osvojitelů není již naživu, a to ani v době podání žádosti podle čl. III zák. č. 15/1958 Sb. Druhý osvojitel tu někdy požaduje, aby i zemřelý osvojitel byl v matrice zapsán na místo rodiče. V takovém zcela výjimečném případě soud provede šetření a zjistí-li, že osvojenec byl v rodině osvojitelů vychováván jako vlastní dítě tak, že ani neví, že není dítětem osvojitelů a nejsou-li ani překážky jiného druhu, může povolit zápis v matrice obou osvojitelů místo rodičů.

Osvojení vznikne na žádost osvojitele soudním výrokem. Rovněž zápis osvojitele v matrice místo rodičů lze provést jen na žádost osvojitele. Proto i při dodatečných žádostech o tento zápis nutno trvat na tom, aby žádost podali sami osvojitelé a nelze v tomto směru vyhovět návrhům jiných osob nebo institucí, pokud se k jejich žádosti osvojitelé nepřipojí po pučení, které jim soud dá.

K přeměně osvojení podle čl. III zák. č. 15/1958 Sb. může dojít u všech osvojení provedených nejen podle předpisů vydaných před novelu č. 15/1958 Sb. (podle zákona o právu rodinném i podle zákona č. 56/1928 Sb.), nýbrž i těch oddojení, která byla provedena po účinnosti novely podle § 63 odst. 1 zák. o právu rod. Nutným předpokladem ovšem je, že osvojenec dosud nedosáhl zletilosti. Omezení působnosti čl. III zák. č. 15/1958 Sb. jen na osvojení provedená podle právních předpisů platných před novelou příčilo by se nejen slovnímu znění zákona, ale i jeho účelu.

Ustanovení § 65 zák. o právu rod. nebylo novelou č. 15/1958 Sb. změněno. Proto platí omezení v něm uvedená i pro návrhy na přeměnu dosavadního osvojení na osvojení podle § 63 odst. 2 zák. o právu rod. i nadále. Proto nemůže jeden manžel proti vůli druhého manžela žádat o přeměnu dosavadního osvojení, a to ani v tom případě, jsou-li oba manželé společnými osvojiteli téhož dítěte.

Pokud jde o příslušnost soudu k rozhodnutí o návrhu podle čl. III, nemá zákon č. 15/1958 Sb. zvláštního ustanovení. Ježto rozhodování o návrhu podle čl. III je v podstatě rozhodováním o

osvojení, je příslušným soudem k rozhodnutí o návrhu na přeměnu osvojení ten soud, který by o osvojení rozhodoval a jehož příslušnost je upravena ustanovením § 263 o. s. ř., tedy obecný soud osvojeného dítěte. Pro tento názor svědčí i praktické důvody, neboť tento soud může nejlépe vyšetřit a posoudit, zda návrhu na přeměnu osvojení má být vyhověno nebo ne.

II.
Podmínky osvojení.

Nechať jde o osvojení jakéhokoli druhu nebo o výrok soudu o tom, že osvojitel bude dodatečně zapsán v matrice místo rodičů osvojence podle čl. III, je vždy třeba, aby soud pečlivě vyšetřil všechny okolnosti, na základě nichž může dospět ke spolehlivému závěru o tom, že osvojení, příp. dodatečný zápis osvojitelů místo rodičů, je v zájmu dítěte a společnosti tak, jak toho vyžaduje účel osvojení vyjádřený v zákoně o právu rodinném a v novele č. 15/1958 Sb. Soud zjistí, jsou-li osvojením nebo dodatečným zápisem osvojitelů místo rodičů splněny předpoklady pokrokové výchovy dítěte v prostředí, jež zaručuje řádný rozvoj dítěte po stránce tělesné, duševní a mravní tak, aby z dítěte vyrostl uvědomělý občan našeho lidově demokratického státu. Vyšetří proto soud pečlivě osobní, rodinné a hospodářské poměry osvojitelů, jejich původ a prostředí, v němž žijí. Tak si opatří podklad pro posouzení věci z třídně politického hlediska.

Samozřejmým předpokladem pro rozhodnutí bylo i zjištění, nebrání-li osvojení takový vztah mezi osvojitelem a dítětem, jenž by osvojení vylučoval, ježto by byl v rozporu s přirozenými vztahy mezi dítětem a budoucím osvojitelem (srov. č. 126/1952, 24/1957 Sbírky rozhodnutí čs. soudů).

Zkušenost ukázala, že k osvojení dítěte manželem matky dochází i v případech, kdy osvojitel nemá k dítěti opravdový vztah i po stránce citové. Proto po rozvodu manželství osvojitele s matkou dítěte dochází k návrhům na zrušení osvojení. Když pak při rozhodování o tomto návrhu soudy mají na zřeteli i další hmotné zabezpečení dítěte, poukazuje osvojitel na to, že o osvojení žádal jen z popudu matky dítěte, která tehdy byla jeho manželkou, že nyní má platit na dítě, ke kterému již nemá žádný rodinný vztah, a s jehož matkou se rozešel. Proto v případech, kdy osvojitelem dítěte je manžel matky, je na místě zvlášť pečlivě uvážit, zda jsou dány všechny předpoklady pro osvojení, zejména zda mezi manželem matky a dítětem se již vyvinul příznivý citový vztah, o kterém lze předpokládat, že bude trvalý. Zejména však při osvojení podle § 63 odst. 2 zák. o právu rod. nutno tento předpoklad pečlivě zkoumat, ježto osvojení tohoto druhu nemůže být podle vysloveného ustanovení zákona zrušeno. Proto osvojení dítěte manželem matky, zejména osvojení tohoto druhu, by nemělo být povoláno ihned po uzavření manželství žadatele s matkou dítěte, pokud k tomu nejsou zvláštní důvody.

Jsou případy, kdy druhý manžel matky hodlá osvojit její dítě, jehož otcem je její právní manžel, který vyživovací povinnost k dítěti plní a který je v takových hospodářských poměrech, že své vyživovací povinnosti může dostát. Přesto otec ochotně s osvojením souhlasí, maje někdy na zřeteli jen tu skutečnost, že jeho vyživovací povinnosti k dítěti zanikne. V takovém případě musí předmětem šetření soudy být i to, má-li druhý manžel matky, který zamýšlí osvojit její dítě, zákonnou vyživovací povinnost ke svým vlastním dětem, které nemá ve své výživě a výchově. Soud v tomto případě přihlédne k tomu, jaký vliv by mělo osvojení na vyživovací povinnost osvojitele k jeho vlastním dětem. Proto uváží, zdali zamýšlené osvojení je v souladu se zájmem společnosti, když dítěti, jež má být osvojeno, nechybí rodinné prostředí a je hospodářsky zajištěno vyživovací povinností svého otce i tím, že je účastno výhod plynoucích z toho, že žije v domácnosti matky a jejího druhého manžela.

Tím pečlivěji musí soud postupovat, hodlá-li osvojit dítě matčin druh, tj. muž, který žije s matkou ve společné domácnosti jako její manžel po dosti dlouhou dobu.

III.

Nezájem rodičů o dítě.

Při obou druzích osvojení je třeba přivolení zákonného zástupce osvojovaného dítěte. Zákonnými zástupci jsou především rodiče, pokud ovšem nebyli zbaveni rodičovské moci, nebo pokud nebyli zbaveni svéprávnosti. Avšak ze zásady, že rodiče, pokud jsou zákonnými zástupci dítěte, přivolují k jeho osvojení, připouští novela výjimky v těch případech, kdy není v zájmu dítěte, aby osvojení bylo učiněno odvislým od přivolení rodičů. To jen tehdy, mají-li rodiče k dítěti takový vztah, který označuje novela č. 15/1958 Sb. jako nezájem rodičů a vyjadřuje jej určitým způsobem.

Podle důvodové zprávy pro posouzení, že rodiče neprojevují o dítě žádný zájem, nebude stačit pouhé formální zjištění, že vůči dítěti neplní základní povinnosti. Soud upustí od opatření přivolení rodičů tehdy, jestliže z celého jejich jednání, postoje a citových vztahů k dítěti je zřejmé, že o ně nestojí, že se ho zřekli a že ani do budoucna mu nehodlají poskytnout potřebnou péči a zájem. Na takto kvalifikovaný nezájem se dá usoudit např. tehdy, jestliže rodiče vůbec nepřispívají nebo odmítají přispívat na jeho výchovu a výživu, nepřijdou se na ně podívat, nezajímají se o jeho zdravotní stav a chování, neposkytují mu hmotnou ani morální pomoc v obtížných životních situacích atp. Nepůjde ovšem o nezájem, je-li známo, že jej rodiče ani projevit nemohli.

Nezájem o dítě bude tedy tam, kde rodič měl možnost projevit zájem jakýmkoli způsobem (osobním stykem, písemně i jinak), ale nepoužil jí. Přitom soud uváží okolnosti, které rodiči skutečně bránily projevit o dítě zájem.

Jestliže např. rodič platí výživné na dítě, jen když je exekucí k tomu donucen a žádným jiným způsobem o dítě zájem neprojevuje, ač mu v tom nic nebrání, jde o nezájem podle § 66 odst. 3 písm. a), b) zák. o právu rod. Avšak skutečnost, že výživné je exekucí vymáháno, sama o sobě nestačí k úsudku, že jde o nezájem rodičů vyžadovaný tímto ustanovením, zejména když podle ustanovení o exekuci na plat vedené pro výživné na nezl. dítě (§ 532 o. s. ř.), lze exekuci zrušit jen na návrh vymáhajícího věřitele. Také nejde o nezájem o dítě tehdy, jestliže rodiče sice odmítají platit ošetřovné do ústavu, avšak jinak do ústavu chodí a o zdraví dítěte se zajímají. I skutečnost, že matka při osobních návštěvách u pěstounů ani v korespondenci neprojevila starost o prospívání dítěte, nemůže být vykládán za projev nezájmu, když na druhé straně matka chtěla, aby jí dítě bylo vráceno.

Ježto s nezájmem rodičů o dítě spojuje zákon důsledky tak dalekosáhlé, musí soud zjistit tento nezájem zcela bezpečně všemi vhodnými prostředky. Výpověď osob, které chtějí dítě osvojit, sama o sobě nestačí k bezpečnému zjištění, že rodiče neprojevili zájem o dítě. Soud bude zkoumat nezájem rodičů v souvislosti se všemi okolnostmi případu. Uváží zejména osobní, rodinné i hospodářské poměry rodičů a způsob jejich života. Při zjišťování těchto okolností opře se soud především o zprávy ústavů, v jejichž péči dítě je, resp. bylo, o zprávy národních výborů a jejich výkonných orgánů, o zprávy povolaných činitelů z pracoviště rodičů, i o zprávy společenských organizací.

Jestliže tyto výsledky šetření nepostačí k bezpečnému závěru o nezájmu rodičů, bude nutno slyšet i rodiče, zejména lze-li očekávat, že budou moci uvést okolnosti, pro které v určité době zájem o dítě projevit nemohli. Půjde však o výslech rodičů pouze k osvětlení věci, a nikoli o výslech rodičů jako účastník řízení. V případech zjištěného nezájmu o dítě by se příčilo jak znění, tak i účelu novely, rodiče o řízení a jeho výsledku vyrozumívat.

Lhůty stanovené v § 66 odst. 3 písm. a), b) zák. o právu rod., po které rodiče neprojevili o dítě zájem, musí uplynout alespoň do doby rozhodnutí. Do těchto lhůt lze počítat i dobu před účinností zákona č. 15/1958 Sb. Pokud důvodová zpráva uvádí, že u dětí v ústavní péči plyne jednoroční lhůta ode dne, kdy alespoň jeden rodič byl ústavní správou upozorněn na zákonné následky projeveného nezájmu, jde jen o upozornění, jež ústavy mají v budoucnu dávat, které však není zákonnou podmínkou. (Srov. výnos min. školství a kultury a min. zdravotnictví ze dne 29. července 1958 čj. 29076/58-I/3

uveřejněný pod poř. č. 77, části 15, roč. 1958 Sbírky instrukcí pro výkonné orgány národních výborů).

Praxe ukázala, že i po účinnosti novely č. 15/1958 Sb. bude v některých případech vhodnější nejprve zbavit nehodné rodiče rodičovské moci, kde jsou pro to předpoklady podle § 61 odst. 2 zák. o právu rod. Po pravomoci tohoto rozhodnutí provede soud osvojení bez jejich účasti podle § 265 o. s. ř. v novém znění.

IV.
Přivolení k osvojení bez vztahu k určitým osvojitelům.

Další výjimku, kdy k osvojení není třeba přivolení rodičů, pokud jsou zákonnými zástupci dítěte, tvoří případy, kdy rodiče dali přivolení k osvojení předem bez vztahu k určitým osvojitelům. Toto předem dané svolení rodičů je podle zákona dostatečným výrazem jejich vůle, že nechtějí své dítě vychovávat a o ně pečovat, ať již z jakýchkoli důvodů. Poněvadž jde o ustanovení svým dosahem velmi závažné, lze přivolení dát jen ústně do protokolu buď před soudcem – tedy nikoli před správním zaměstnancem soudu pověřeným pro jednoduché právní úkony – nebo před orgánem pověřeným péčí o mládež. Je povinností soudce, příp. orgánu péče o mládež, aby před protokolací tohoto přivolení pečlivě vyložil rodičům důsledky s jejich prohlášením spojené, jakož i to, že o osvojení a o dalším osudu svého dítěte v budoucnu nebudou vyrozuměni.

Tam, kde přivolení tohoto druhu dává neprovdaná matka dítěte jedině proto, že se narozením dítěte ocitla ve svízelné osobní nebo hospodářské či společenské situaci, bude třeba před přijetím přivolení matku upozornit na všechny důsledky jejího prohlášení i na všechny možnosti, které naše společnost poskytuje matkám, aby mohly své děti řádně vychovávat.

Přivolení k osvojení podle § 66 odst. 3 c) zák. o právu rod. lze odvolat, a to až do doby, kdy bylo na jeho základě pravomocně vysloveno osvojení dítěte. Aby k tomu nedocházelo, je třeba vždy, aby přisvojení bylo dáváno po řádném poučení a zralé úvaze.

V.
Účastníci řízení.

Opatrovníka nutno ustanovit dítěti řízení o osvojení vždy, ať jde o osvojení podle § 63 odst. 1 nebo odst. 2 zák. o právu rod., nebo o dodatečný výrok o tom, že osvojitelé budou zapsáni v matrice na místo rodičů podle čl. III novely. Opatrovníkem bude zpravidla ustanoven k tomu pověřený výkonný orgán okresního národního výboru (vládní nařízení č. 73/1956 Sb.). Skutečnost, že tento orgán podává o vhodnosti osvojení a o nezájmu o dítě zprávu, není překážkou, aby opatrovníkem ustanoven byl.

Souhlasí-li rodič, který je zákonným zástupcem dítěte a u něhož nejsou dány předpoklady § 66 odst. 3 a) a b) zák. o právu rod., s osvojení dítěte, je účastníkem řízení. Rozhodnutí musí být doručeno a má proti němu stížnost. Vstoupí-li do řízení prokurátor, má postavení účastníka řízení.

Z ustanovení § 265 o. s. ř. v novém znění plyne, že soud si za řízení – po zjištění skutečností pro to rozhodných – objasní, zda rodiče je třeba slyšet o návrhu na osvojení či nikoli. Není-li je třeba slyšet, nejsou rodiče účastníky řízení. Soud v rozhodnutí odůvodní, z jakých důvodů rodiče neslyšel, ale zvláštní rozhodnutí o tom nevydá. Budou-li se rodiče, o nichž soud zjistil, že o dítě zájem neprojevili, a kteří tedy podle § 265 o. s. ř. nejsou účastníky řízení o osvojení, domáhat toho, aby s nimi bylo jednáno jako s účastníky a budou např. chtít, aby jim bylo doručeno usnesení, kterým osvojení bylo vysloveno, soud takový návrh odmítne. Do tohoto rozhodnutí je ovšem možná stížnost. Jestliže však šetření ukáže, že rodiče o dítě zájem projevovali, nebo že jejich nezájem netrval po dobu zákonem

stanovenou, je třeba k vyslovení osvojení jejich přivolení a jsou účastníky řízení se všemi důsledky.

I pro řízení podle čl. III novely platí hmotněprávní a procesní předpisy platné pro osvojení, tedy i ustanovení § 66 zák. o právu rod. a § 265 o. s. ř. v novém znění. Požádají-li tedy osvojitelé dodatečně podle čl. III zák. č. 15/1958 Sb. o to, aby byli zapsáni v matrice místo rodičů dítěte, zavede soud příslušné řízení. V tomto řízení není třeba rodiče osvojeného dítěte slyšet a nejsou tedy ani účastníky tohoto řízení. Dřívějším osvojením dítěte ztratili rodičovskou moc podle ustanovení § 68 odst. 1 zák. o právu rod. Ztráta rodičovské moci, nastalá vyslovením osvojení, má stejné důsledky zbavení rodičovské moci podle ustanovení § 61 odst. 2 zák. o právu rod. Takto se na výhodách nové úpravy předpisů týkajících se osvojení budou podílet i osvojitelé a osvojené nezl. děti v případech, kdy osvojení bylo vysloveno před účinností novely č. 15/1958 Sb., což právě je účelem ustanovení čl. III. Tím se také docílí, aby nebylo zdrženo vyřízení návrhu, když by po bydlišti rodičů bylo nutno pátrat a předejde se i narušení citových vztahů, které se již vytvořily mezi osvojeným dítětem a osvojiteli.

Z toho plyne nyní povinnost soudu, když dává účastníkům poučení podle § 7 o. s. ř., aby upozornil rodiče dítěte i v tom směru, že po osvojení podle § 63 odst. 1 zák. o právu rod. mohou osvojitelé žádat o to, aby byli zapsáni v matrice místo rodičů podle čl. III novely, a že o tomto návrhu rozhodne soud z hlediska prospěchu dítěte a zájmu společnosti, aniž rodiče slyšel.

Nelze ovšem ani tu výslech rodičů osvojeného dítěte zcela vyloučit. Je totiž možné, že v konkrétním případě bude tohoto výslechu zapotřebí ke zjištění podkladu pro rozhodnutí o návrhu podle čl. III novely. To bude ovšem případ zcela výjimečný, kde ke slyšení rodičů budou zvláštní důvody. Takový výslech rodičů osvojeného dítěte bude proveden jen v rámci šetření a rodiče se z tohoto důvodu nestanou účastníky řízení podle čl. III novely.

Je-li dítě s to posoudit dosah osvojení a výroku podle § 66 odst. 2 zák. o právu rod. o zápisu osvojitelů v matrice na místo jeho rodičů, soud je vyslechne, aby zjistil, zda dítě s návrhy osvojitelů souhlasí. Jsou však i časté případy, kdy ani odrostlejší dítě neví, že není vlastním dítětem osob, které o jeho osvojení žádají. Pak ovšem je nutno postupovat podle zvláštních okolností každého jednotlivého případu. Bylo-li dítě u osob, které o osvojení nyní žádají, již od svého útlého věku, lze mít za to, že ani v pozdějším věku, kdy se o osvojení rozhoduje, není s to posoudit dosah osvojení a výroku, že osvojitelé budou zapsáni v matrice místo rodičů. Kdyby se takové dítě i v tomto věku dovědělo pravý stav věci, narušilo by to mnohdy pevný citový vztah mezi ním a osvojiteli, které pokládalo po celý svůj život za své rodiče, a to by se příčilo účelu zákona.

Jestliže dítě j vychováváno u osob, které nyní žádají o jeho osvojení, až od pozdějšího věku, kdy již je si vědomo pravého stavu věci, nebo alespoň kdy není zcela přesvědčeno, že nynější osvojitelé jsou jeho rodiči, je nutno dítě, které je s to posoudit dosah osvojení a výroku podle § 66 odst. 2 zák. o právu rod., slyšet o tom, zda s návrhy osvojitelů souhlasí.

V řízení podle čl. III novely č. 15/1958 Sb., pokud jde o výslech osvojeného dítěte, platí speciální ustanovení poslední věty čl. III.

VI.
Ustanovení o evidenci osvojení.

Ve výroku rozhodnutí, kterým bylo vysloveno, že osvojitelé budou zapsáni v matrice místo rodičů osvojence (ať již jde o rozhodnutí podle čl. III novely nebo podle § 66 odst. 2 zák. o právu rod.), nutno uvést data osvojitelů požadovaná ministerstvem vnitra pro zápis do matriky, totiž: jména příjmení, datum a místo narození, povolání, bydliště a jména a příjmení rodičů (srov. výnos ministerstva vnitra ze dne 7. května 1958 č. j. NV/2-63/4680/58 uveřejněný ve Sbírce instrukcí pro výkonné orgány národních výborů, roč. 1958, částka 9, poč. č. 42).

I když zatím není výslovného předpisu, bude účelné, aby usnesení podle čl. III novely o zápisu osvojitelů do matriky na místo rodičů, bylo zakládáno do úschovy soudu a vyznačováno v seznamu listin pod novým číslem. Dále bude vhodné připojit vyhotovení tohoto usnesení i k původnímu usnesení o osvojení založeném do sbírky listin, ale bez vyznačení nového čísla, a založit vyhotovení tohoto usnesení i do spisů, v nichž bylo vysloveno původní osvojení.

Závěr.

Věci týkající se osvojení zasahují hluboko do života dětí, osvojitelů i rodičů, a dotýkají se zájmů lidově demokratického státu, zájmů dělnické třídy a všech pracujících.

Je proto především zapotřebí, aby soudy zachovávaly pečlivě ustanovení občanského soudního řádu, jež přikazují dokonalé zjištění všech skutečností potřebných pro správné rozhodnutí. Každý nedostatek v tomto zjištění může mít vážné následky i pro vzdálenou budoucnost. K důslednému zachování zásad materiální pravdy je nutno, aby náležitě bylo uplatněno správné třídní hledisko. Pro společensky správné rozhodnutí je tu velmi významné dostatečné zjištění, pokud se týče osvojitelů, neboť jejich třídní charakteristika, poměr k práci a k povinnostem občana lidově demokratického státu jsou rozhodující pro splnění účelu osvojení, který tkví v tom, aby osvojenému dítěti byla zaručena socialistická rodinná výchova a dobrá i všestranná péče.

Dále musí soud mít na zřeteli společenský účel zákona i v tom směru, aby rozhodnutím všech otázek, jež ve věci se vyskytly, bylo zajištěno co největší upevnění vztahů mezi osvojeným dítětem a osvojiteli po každé stránce. Zejména jde-li o osvojení úplné ve smyslu § 66 odst. 2 zák. č. 15/1958 Sb., je nutno mít za zřeteli i utužení citových vztahů v nové rodině a znemožnit i pro budoucnost, aby kdokoli, i bývalý rodič, zasahoval do výchovy dítěte a jakkoli narušoval nově vytvořený rodinný poměr. V tomto smyslu řešeny jsou i sporné otázky ve vydaných směrnicích.

Postup soudů při zjišťování podkladů pro rozhodnutí musí být iniciativní a pružný tak, aby v každém jednotlivém případě co nejdokonaleji osvětlil všechny potřebné skutečnosti. Při zjišťování i při rozhodování nutno vždy vycházet z individuální povahy jednotlivého případu. Jakákoli mechaničnost v postupu i rozhodování soudů je škodlivá, a to tím spíše ve věcech rodinných. Rozhodnutí tak citlivé a společensky závažné, jako je rozhodnutí ve věcech osvojení, musí být životné a musí být založeno nikoli na jednotlivých skutečnostech, nýbrž na souhrnu všech skutečností pro věc podstatných, náležitě zjištěních a ve vzájemné souvislosti zvážených. Jen tak rozhodování soudů bude ve shodě s potřebami společnosti a splní zákonem stanovený účel rozvinutého institutu osvojení v socialistické společnosti.